

Můžeme všechno, nemusíme nic

S Martou Dzido o psaní během covidu a ženském pohledu

„Při psaní o těle a sexu se pohybujeme mezi vulgarismy a zdobnělinami,“ říká polská spisovatelka, režisérka a dokumentaristka, která přijela do Prahy na křest českého překladu své knihy Jahodová sezóna. Mluvili jsme ale také o tom, jak ruská invaze na Ukrajinu ovlivnila polskou společnost.

LUCIE ZAKOPALOVÁ

Jahodovou sezónu jste psala částečně na rezidenci v Praze během covidového lockdownu. Ovlivnilo to nějak formu knihy nebo volbu témat?

Kniha vznikala během pandemie a mělo na ni samozřejmě velký vliv už jen to, jak jsem tehdy žila. Neúčastnila jsem se žádných autorských setkání nebo diskusí a stýkala se jen s velmi omezeným počtem lidí. Tuhle změnu pocítovali všichni. Pro mě osobně to znamenalo větší soustředění na tvorbu. Trávila jsem víc času mimo město, na samotě, v lese a mnohem víc jsem vnímala okolí. Považba povídek tomu odpovídá, jsou to mnohem senzualnější texty, než kdybych je psala v jiném období. Obsahují hodně metafor spojených s přírodou. A lockdownová Praha také nebyla tím městem, které jsem znala z dřívějších návštěv. Žila jsem v apartmánu v prázdném hotelu v Nerudově ulici. Byl listopad, nikde nikdo, úplně postapokalyptická atmosféra. Najednou i ve městě byla příroda výraznější než lidé. Potkávala jsem zvířata. Nutrií bylo u Vltavy víc než lidí. Mělo to nádech eskapismu, snažila jsem se nepřemýšlet o tom, co všechno covid způsobí. Pro

Ve starších rozhovorech pro česká média se opakovala otázka, zda vaše knihy nejsou spíše pro čtenářky a jestli je budou číst i muži. Setkáváte se s podobnými dotazy i v Polsku?

Od té doby, co píšu, se tohle téma objevuje neustále. Novináři jsou pořád překvapení, že jako žena píšu z ženské perspektivy. Asi by jim přišlo přirozenější, kdybych psala z té mužské – ačkoliv i to občas dělám. Zajímavé je, že žádný spisovatel nedostane otázku, proč píše o mužích, z mužské perspektivy, proč jeho hrdinové jsou muži a jestli si myslí, že to budou čtenářky číst. Občas mi to přijde úsměvné, občas smutné. Zařazení do šuplíku „ženská literatura“ je únavné. Přijde mi normální, že spisovatelky píší o ženách a mají jinou perspektivu než spisovatelé, i když literatura je jen jedna. Asi je to i příznak krize dnešní literární kritiky, protože používat podobné žánrové berličky je snadnější než číst text bez předsudků a udělat si na něj svůj názor.

Ale netýká se to jen literárních kritiků. Všeobecně se v Polsku neustále setkávám s názory na to, co by ženy měly, co by neměly, co musí

kteří prchají s dětmi a můžou jen čekat, jestli jim někdo pomůže, protože pokud se sama staráte o malé děti, je opravdu těžké najít si práci. Tuhle válku zkrátka začali muži a muži ji také vedou. Jsem přesvědčená, že pokud by ženy měly větší vliv na politiku, vypadal by svět jinak. Možná je to naivní představa, ale měli bychom to alespoň vyzkoušet... Abych se však vrátila k otázce: od natočení Silaček se toho v otázce ženských práv v Polsku moc nezměnilo, ale změnila se situace, v níž se nacházíme.

Jako dokumentaristka i spisovatelka jste sledovala několik generací žen, at už aktivistek, nebo disidentek. Jak vnímáte nejmladší generaci?

Moje dcera teď studuje vysokou školu a u jejích známých pozoruji velmi silný antinatalistický trend – jsou přesvědčení, že do světa, který se nachází v klimatické a energetické krizi, kde probíhají různé války a který si prošel zkušeností pandemie, se nemají rodit děti, přinejmenším ne, pokud tyhle problémy nedokážeme vyřešit a planeta se dál přelidňuje. Samozřejmě nejde jen o polský fenomén. Pro mě je to překvapivé a cítím tam velkou generační propast. O rodině a dětech se za nás přemýšlelo individuálně, v kontextu vlastního života. Podobné hnutí neexistovalo.

V Česku nedávno proběhly prezidentské volby a právě téma války bylo využito v kampani a rozdělovalo společnost.

Objevuje se něco podobného v Polsku v souvislosti s podzimmními parlamentními volbami?

Přemýšlím, jestli je možné příkop, který rozděluje polskou společnost, vůbec ještě prohloubit. Jako všude jinde k drobení společnosti přispívají sociální sítě – pohybujeme se v bublinách se stejnými názory a nechceme poslouchat jiné. V konkrétním případě ruské invaze na Ukrajinu se ovšem polská společnost semkla. Poláci jsou národ, který nejlépe funguje v době ohrožení. Umíme improvizovat. Tisíce ukrajinských uprchlíků na nádražích nebyly problém, postarali se o ně úplně obyčejní lidé. A rozhodně to nebyla v první vlně zásluha státu. Najednou všichni věděli, co mají dělat. Takže názor na válku lidi nerozděluje, možná i proto, že to ohrožení je jednoznačné. Rusko nikdy nemělo Polsko v oblíbě – i teď z Ruska slyšíme, že Poláci určitě chtějí kus Ukrajiny obsadit sami. Neznamená to ovšem, že ve společnosti nevznikají konflikty. Zaznívá i názor, že pomáháme Ukrajincům, kteří k nám přijíždějí drahými auty a v hezkém oblečení. Ale není to politické téma. Takže tohle je jedna z mála věcí, možná dokonce jediná, na níž se politici z různých stran shodnou.

Marta Dzido. Foto Karol Grygoruk

člověka na volné noze to bylo náročné období i finančně. Nechtěla jsem ale řešit budoucnost, jestli se vůbec budu moci žít jako dřív, a raději se soustředila na konkrétní každodennost a psaní. Snažila jsem se koncentrovat na to příjemné v životě a v tom mi Jahodová sezóna pomáhala.

To je docela překvapivé, protože témata povídek jako hledání vlastní sexuální identity v dospívání nebo cesty k přijetí vlastní tělesnosti mi nepřipadají jako něco, co lze označit za „příjemné“.

Spíš mám na mysli to, že jsem nacházela potěšení v tvorbě nového jazyka, v hledání způsobu, jak tělesnost nebo sexualitu popisovat. I když jsem psala o tématech, o kterých lidé neradi mluví – třeba o vztahové krizi nebo menstruaci. Je překvapivé, nakolik dnes, tolik let po takzvané sexuální revoluci, kdy teoreticky mluvíme o všem otevřeně, nedokážeme popsat tělesnou zkušenost. Polština je bohatý jazyk, ale v tomhle ohledu vlastně strašně chudý. Při psaní o těle a sexu se pohybujeme mezi vulgarismy a zdobnělinami. Pokud nechceme číst červenou knihovnu nebo pornografické časopisy, moc toho nenajdeme. Moje překladatelka do češtiny mi říkala, že měla podobný problém a také hledala nová pojmenování a metafory.

a co nesmějí. Kolik mají mít děti a kdy je mají mít. Co si můžou obléct a co ne. Jak mají nebo nemají vypadat. Jestli je tenhle účes v určitém věku vhodný. I to je téma mých textů – píšu o tom, že můžeme všechno a nemusíme nic. A že tohle chtít ještě není žádný feminismus. Ale žít si po svém vyžaduje společenskou odvahu. Pro mě to bylo snazší v tom, že jsem vyrostla v rodině, která se nedržela tradičního rozdělení mužských a ženských rolí. Můj otec byl na rodičovské dovolené, což byl v osmdesátých letech pro většinu jeho známých a kolegů šok, mysleli si, že je blázen. Takže mě formoval svobodomyšlný způsob života naší rodiny a pokládala jsem ho za normální. Teprve okolí mi začalo říkat, že jako holčička něco „nemůžu“.

Naposledy jsme se potkaly při české premiéře vašeho filmu Silačky o polských ženách bojujících za ženská práva od 19. století dodnes. O čem byste natočila druhý díl? Co se od té doby změnilo?

Invaze na Ukrajinu způsobila zcela pochopitelně obrát k jiným problémům. Pomoc Ukrajině je zásadní, ale zároveň nás každá válka ve věci ženských práv vrací trochu zpět. Není na to čas. A válka je mužská záležitost. V ukrajinské armádě sice slouží i ženy, ale to jsou spíš výjimky. Ženy teď vidíme jako ty zranitelné,

Marta Dzido (nar. 1981) je polská spisovatelka, dokumentaristka a filmová režisérka. Vydala romány Matž (Měkkýš, 2005) a Ślad po mamie (Matčina stopa, 2006), hypertext Matrioszka (Matrjoška, 2013) a reportážní knihu Kobiety Solidarności (Ženy Solidarity, 2016). V češtině jí vyšla novela Slast (2018, česky 2019), za níž získala Cenu Evropské unie za literaturu, a povídkový soubor Jahodová sezóna (2021, česky 2022), obojí v překladu Anny Šaškové Plasové. Natočila tři dokumentární filmy: Podziemne państwo kobiet (Podzemní stát žen, 2009), Solidarność według kobiet (Solidarity podle žen, 2014) a Silaczki (Silačky, 2018).